

**Medal „Za zwycięstwo nad Niemcami w
Wielkiej Wojnie Ojczyźnianej 1941-1945”**

(ros. Медаль "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг")

Statut medalu.

Medal został ustanowiony Dekretem Prezydium Rady Najwyższej ZSRR z dnia 9 maja 1945 roku.

Medal „Za zwycięstwo nad Niemcami w Wielkiej Wojnie Ojczyźnianej 1941-1945” był przyznawany:

- **wszystkim oficerom, szeregowym oraz cywilom zatrudnionym w okręgach wojskowych Armii Czerwonej, Marynarki Wojennej, oraz wojsk NKWD, którzy brali bezpośredni udział w walkach bojowych na frontach Wojny Ojczyźnianej;**
- **wszystkim oficerom, szeregowym oraz cywilom zatrudnionym w okręgach wojskowych Armii Czerwonej, Marynarki Wojennej, oraz wojsk NKWD, którzy podczas Wojny Ojczyźnianej zostali wysłani do rezerwy z powodu ran odniesionych na polu bitwy lub skierowani na inne stanowiska pracy po za wojskiem.**

Medal jest noszony po lewej stronie klatki piersiowej po medalu „Za obronę Radzieckiego Obszaru Podbiegunowego”.

Mało która wojna była taka jak ta. Mało która była tak krwawa, miała tak daleko idące następstwa i zostawiła w pamięci tak głębokie ślady jak ta, którą od 1941 do 1945 roku toczyły ze sobą hitlerowskie Niemcy i stalinowski Związek Radziecki. Chodzi nie tylko o to, że wszystko w tej wojnie było na wielką skalę: teatr działań, czas jej trwania, liczba uczestników oraz liczba ofiar. Także o to, że napadając na Związek Radziecki, Hitler rozpętał dokładnie taką wojnę, jakiej rzeczywiście chciał – bezlitosną wojnę zaborczą, wojnę na unicestwienie, w wyniku której – jak obiecywał sobie – on, führer, niczym starożytny wódz stworzy wielkogermańskie imperium, zniszczy przeciwników ideologicznych, a całe narody zamieni w niewolników albo po prostu wytępi. Już choćby dlatego wojna ta od samego początku była walką o „być albo nie być” każdej ze stron. Obie toczyły ją z największą zaciekleścią, wiedziały bowiem, że są przyparte do muru.

Przebieg II Wojny Światowej. *Po zakończeniu kampanii w Polsce Niemcy zawiesiły działania zbrojne na okres zimy. Jeszcze w październiku 1939 r. Hitler wystąpił do rządów Wielkiej Brytanii i Francji z propozycją rokowań pokojowych, która została jednak odrzucona. „Dziwna wojna”, zwana też przez Francuzów drôle de guerre, czyli śmieszna lub zabawna wojna, a przez Niemców Sitzkrieg, czyli wojna na siedząco, trwała do wiosny 1940 r., charakteryzowała się bardzo intensywnymi zbrojeniami i brakiem działań frontowych. W kwietniu 1940 r. wojska hitlerowskie zaatakowały Danię i Norwegię. W Danii, która w ogóle się nie broniła, Niemcy pozostawili początkowo formalną władzę królowi i rządowi,*

wprowadzając porządek okupacyjny dopiero w 1943 r. w Norwegii Niemcom zależało na opanowaniu portów, z których mogli łatwiej zaatakować Anglię i które dawały możliwość kontroli nad handlem szwedzką rudą żelaza. Również armia norweska została pokonana. Niemcom pomogli norwescy faszyci pod wodzą Vidkuna Quislinga. Jego nazwisko stało się wkrótce symbolem kolaboracji z III Rzeszą. Wielka Brytania wysłała do Norwegii korpus ekspedycyjny, który do czerwca toczył walki wokół portu w Narviku. Po klęsce Norwegii jej król wraz z rządem udał się na emigrację na Wyspy Brytyjskie. W maju 1940 r. ruszyła następna ofensywa niemiecka w Europie zachodniej. Podobnie jak w czasie pierwszej wojny światowej armia niemiecka zaatakowała Francję przez Belgię, ale tym razem także przez terytorium Holandii i Luksemburga, omijając umocnienia Linii Maginota na granicy francusko-niemieckiej. Szybkie i zmasowane uderzenia niemieckich dywizji zmotoryzowanych i pancernych, wspierane przez lotnictwo, spowodowały, że wojska francuskie niejednokrotnie znajdowały się w otoczeniu. Mimo, że armia francuska, wspierana przez korpus brytyjski i Armię Polską we Francji, dysponowała większą niż Niemcy liczbą żołnierzy, szybkość i impet ofensywy niemieckiej okazały się druzgocące. Wśród Francuzów nie było zresztą także dostatecznej woli walki. Jeszcze w 1939 r. jeden z przywódców prawicy francuskiej wątpił, czy warto „umierać za Gdańsk”. W maju i czerwcu 1940 Francuzi nie chcieli umierać za Paryż. Pełna odpowiedź na pytanie o przyczyny klęski Francji w 1940 r. jest trudna i nadal budzi spory. Jedną z nich było straszne wykrwawienie w I wronie światowej i kryzys społeczny związany z tymi stratami. W okresie międzywojennym liczba ludności Francji stale się zmniejszała. Pewną rolę odegrały sympatie faszystowskie, a także polityka komunistów, wiernych wskazaniom Kominternu, który zalecał neutralność wobec wojny imperialistów. Wszystko to sprzyjało duchowemu rozbrowieniu w obliczu agresji. Inną przyczyną była nieudolność i defetyzm dowództwa, które nie wierzyło w zagrożenie niemieckie i lekceważyło potrzeby modernizacji armii. W trakcie walk zmieniono głównodowodzącego armią, a premier zmienił się dwukrotnie. Nowy premier brytyjski Winston Churchill czynił dramatyczne wysiłki, by podtrzymać zbrojny opór Francji, jednak bez powodzenia. Gdy w połowie czerwca na czele rządu francuskiego stanął 84 letni marszałek Philippe Pétain, Francja była już pogrążona w chaosie. Brytyjczycy z najwyższym trudem ewakuowali przez Dunkierkę swoje siły. W dniu 22 czerwca w tym samym wagonie, w którym przedstawiciele Niemiec podpisali zawieszenie broni. Francję podzielono na strefę okupowaną na północy, z Paryżem, oraz tzw. strefę wolną, w której istniał rząd francuski z siedzibą w Vichy. Zgromadzenie Narodowe powierzyło pełnię władzy w tej strefie Pétainowi. Francja Vichy stała się państwem satelickim III Rzeszy. Flota i francuskie imperium kolonialne miały podlegać formalnie rządowi Vichy, część władz kolonialnych nie uznała jednak zawieszenia broni. Niewielka grupa żołnierzy i oficerów nie akceptujących jego warunków, ze świeżo awansowanym do stopnia generała brygady Charles'em de Gaulle'em na czele, przeprawiła się do Wielkiej Brytanii, gdzie utworzyła Komitet Wolnej Francji. Władze Vichy wydały na de Gaulle'a wyrok śmierci. Do Londynu przybyli też władcy Holandii i Luksemburga oraz rząd belgijski. Wielka Brytania stała się wyspą

„ostatniej nadziei” na powstrzymanie ekspansji III Rzeszy. Tymczasem w czerwcu 1940 r. do wojny przystąpiły Włochy, których armia we wrześniu zaatakowała wojska brytyjskie stacjonujące w Egipcie, dążąc do opanowania Kanału Sueskiego, jednak Brytyjczycy zahamowali ofensywę. Po klęsce Francji, od czerwca 1940 r. do czerwca 1941 r. ciężar wojny z Niemcami spoczywał na Wielkiej Brytanii, która nie zgodziła się na niemieckie propozycje pokojowe. Churchill zapowiedział, że Anglików czekają „pot, krew i łzy”. Tymczasem Hitler przystąpił do realizacji planu inwazji na Wyspy Brytyjskie. Przygotowaniem do niej była powietrzna „bitwa o Anglię”. Od sierpnia do września 1940 r. prawie 3 tys. samolotów niemieckich uczestniczyło w masowych nalotach na lotniska, porty i fabryki angielskie. Od września zaczęto także bombardować Londyn. Lotnicy z Królewskich Sił Powietrznych RAF, wspomagani między innymi przez pilotów polskich, zdołali jednak odeprzeć ataki. W trakcie „bitwy o Anglię” Niemcy stracili około połowy swoich samolotów. Brytyjczycy prowadzili też akcje ofensywne, bombardując porty i miasta niemieckie. Udało się im nawet dotrzeć do Berlina. W listopadzie 1940 r. było jasne, że bitwa nie osiągnęła celów zakładanych przez Hitlera. Niemcy kontynuowali jednak naloty, a także dążyli do odcięcia Wysp Brytyjskich od posiadłości kolonialnych za pomocą blokady morskiej. Od 1940 r. do końca wojny trwała tzw. bitwa o Atlantyk, w której Niemcy wykorzystywały swą flotę, w tym głównie okręty podwodne. Wielka Brytania ponosiła ogromne straty, ale ani przez moment nie została odcięta od świata. Dowództwu brytyjskiemu pomogło między innymi złamanie niemieckiego systemu szyfrowego Enigma, do czego w istotnej mierze przyczynili się polscy matematycy.

W drugiej połowie 1940 r. III Rzesza umocniła i rozszerzyła sojusze. We wrześniu podpisano Pakt Trzech: Niemcy i Włochy ustaliły zasady współdziałania na frontach europejskim i afrykańskim a Japonia miała ustanawiać „nowy ład” w Wielkiej Azji Wschodniej. Wszystkie trzy państwa zobowiązały się do wzajemnej pomocy politycznej, gospodarczej i wojskowej. W listopadzie 1940 r. do paktu, pod silną presją Niemiec, przystąpiły Węgry, Słowacja i Rumunia, a w marcu 1941 r. Bułgaria. Dążąc do opanowania basenu Morza Śródziemnego, Niemcy i Włochy starały się wzmocnić wpływy na Bałkanach oraz podporządkować sobie Afrykę Północną. Rumunia coraz bardziej uzależniała się od Niemiec. W czerwcu 1940 r. została zmuszona do oddania Besarabii Związkowi Radzieckiemu, w sierpniu Niemcy i Włochy skłoniły ją do odstąpienia dużej części Siedmiogrodu Węgrom, a miesiąc później części Dobrudży Bułgarii, zdobycze terytorialne skłoniły Węgry i Bułgarię do przystąpienia do Paktu Trzech. Całkowicie bezsilna gospodarczo Rumunia także była zmuszona do takiej decyzji. Od października 1940 r. armia włoska usiłowała podbić Grecję, nie osiągając jednak większych sukcesów. Wiosną 1941 r. nastąpiło dalsze rozszerzenie frontów wojny. Pod naciskiem III Rzeszy w marcu rząd Jugosławii zdeklarował przystąpienie do Paktu Trzech, ale grupa oficerów, pozostających pod wpływem Wielkiej Brytanii dokonała przewrotu, wprowadzając na tron młodego króla Piotra i starając się rozluźnić więzy z państwami Osi

Berlin-Rzym-Tokio. Na początku kwietnia armia niemiecka wkroczyła do Jugosławii i w ciągu niecałych dwóch tygodni opanowała, przy pomocy wojsk włoskich i bułgarskich, cały teren państwa. Nowy rząd i król Piotr udali się na emigrację do Londynu. Inwazja na Jugosławię znacznie opóźniła toczące się już przygotowania niemieckie do najazdu na ZSRR. Po zwycięstwie niemieckim nastąpił rozbiór Jugosławii. Powstało satelickie wobec III Rzeszy państwo chorwackie z przywódcą profaszystowskiego ruchu ustawszy Ante Paveliciem na czele. Macedonię zagarnęła Bułgaria, Wojwodinę zajęły Węgry, część Słowenii i Czarnogóry zajęli Włosi, na pozostałym zaś terenie ustanowiono okupację niemiecką. Wkrótce rozwinął się silny ruch partyzancki. Jeden z jego nurtów, powiązany z pozostającym na emigracji królem, stanowili głównie serbscy czernicy, czyli bojownicy, drugim później znacznie silniejszym, kierowali komuniści pod wodzą Josipa Broz-Tity. Jednocześnie z podbojem Jugosławii Niemcy udzieliły pomocy wojskom włoskim w Grecji. Do końca kwietnia 1941 r. Grecja została zajęta. Część jej terytorium oddano Bułgarii, resztę zaś podzielono na dwie strefy okupacyjne – niemiecką i włoską. Król Konstantyn I udał się na emigrację do Londynu. Korpus brytyjski, który wspierał Greków, wycofał się na Kretę. W maju Niemcy zaatakowali wyspę i po niezwykle krwawych walkach zmusił Brytyjczyków do jej opuszczenia. Przed państwami Osi zaczęły się otwierać możliwości opanowania Bliskiego Wschodu i tamtejszych złóż ropy naftowej. Na przełomie 1940 i 1941 r. wojska brytyjskie podjęły jednak udaną kontrofensywę, wkraczając do posiadłości włoskich i opanowując do czerwca 1941 r. Somalię i Etiopię, a w kierunku zachodnim część terytorium Libii z twierdzą Tobruk. Na początku 1941 r. niemiecki Korpus afrykański pod dowództwem gen. Erwina Rommla wspomógł armię włoską, ponieważ Hitler zdecydował się na bezpośredni udział wojsk niemieckich w kampanii afrykańskiej. Korpus Rommla odzyskał większą część Libii, ale Tobruk pozostał w rękach Brytyjczyków. W maju i czerwcu 1941 r. wojska brytyjskie stłumiły proniemieckie powstanie w Iraku i wspólnie z „Wolnymi Francuzami” zajęły Syrię, obalając tam władzę rządu Vichy. W ten sposób udaremiono agresję niemiecką w kierunku Zatoki Perskiej. We wrześniu 1941 r., już po wybuchu wojny niemiecko-radzieckiej, wojska brytyjskie i radzieckie wkroczyły do Iranu, by zapobiec zbliżeniu tego państwa do Niemiec. Do abdykacji został zmuszony dotychczasowy szach, sprzyjający Hitlerowi.

Politykę ekspansji terytorialnej prowadził też Związek Radziecki. Po zawarciu paktu Ribbentrop- Mołotow, wkroczeniu na ziemię Polski i podpisaniu 28 września 1939 r. nowego porozumienia z Niemcami, nazwanego traktatem o przyjaźni i granicach, przedmiotem ekspansji stały się państwa bałtyckie. Na przełomie września i października 1939 r. Litwę, Łotwę i Estonia zostały zmuszone do podpisania układów, zgodnie, z którymi ZSRR uzyska prawo utworzenia baz wojskowych na ich terytoriach. Finlandia odmówiła podpisania podobnego porozumienia, toteż 30 listopada 1939 r. ZSRR zaatakował ten kraj. Fińsko-radziecka wojna, tzw. „wojna zimowa” trwała do wiosny 1940 r. Wojska fińskie stawiały nadspodziewanie silny opór, korzystając, z nieprzygotowania Armii Czerwonej do walk w skrajnie trudnych warunkach zimowych. W podpisanym

w marcu 1940 r. traktacie pokojowym Finlandia oddała ZSRR około 10% swego terytorium, ale zachowała niepodległość. Inaczej potoczyły się losy pozostałych państw bałtyckich. Kiedy Niemcy kończyły zwycięską ofensywę w Zachodniej Europie, w czerwcu 1940 r. ZSRR zajął Litwę, Łotwę i Estonię. Mechanizm tych operacji był taki sam we wszystkich trzech państwach. Kreml zwrócił się w ультymatywnej formie do dotychczasowych rządów o dokonanie zmian personalnych i nie czekając nawet 24 godzin na spełnienie żądań, wysłał ogromne siły okupacyjne Armii Czerwonej. Do nowych władz wprowadzono ludzi całkowicie posłusznych lub liczących, że droga kompromisu uda się uratować resztki niepodległości. Zapowiadano wybory powszechne, które odbyły się po delegalizacji dotychczasowych partii, w warunkach terroru zaprowadzonego przez oddziały NKWD i Armii Czerwonej. Większość dotychczasowych przywódców litewskich, łotewskich i estońskich została aresztowana i zginęła w obozach radzieckich. Nie wiadomo, jaka była naprawdę frekwencja wyborcza i jak głosowano, ale oficjalne wyniki wyborów z lipca 1940 r. mówiły o ponad 90% poparciu dla list komunistycznych. W ten sposób wybrane Zgromadzenia Ludowe zwróciły się do Rady Najwyższej ZSRR z „prośbą” o przyłączenie do państwa radzieckiego. W sierpniu 1940 r. powstały republiki radzieckie: Litewska, Łotewska, Estońska. Zaczęły się fale deportacji ludności miejscowej w głąb ZSRR. W ich wyniku zginęły dziesiątki tysięcy Litwinów, Łotyszy i Estończyków. W czerwcu 1940 r. Kreml przyłączył też Besarabię, tworząc republikę mołdawską, a północną część Bukowiny wcielił do republiki ukraińskiej. Przez cały okres 1939-1941 trwała współpraca niemiecko-radziecka, oparta na układach Ribbentrop-Mołotow. W zamian za dostawy surowców ZSRR otrzymał dobra inwestycyjne. Istniała też ścisła współpraca między niemieckim Gestapo i radzieckim NKWD w zwalczaniu „wspólnych wrogów”, np. polskiego podziemia niepodległościowego. Mimo rywalizacji niemiecko-radzieckiej na Bałkanach, wydaje się, że aż do czerwca 1941 r. Stalin wierzył w trwałość układów z Hitlerem, odrzucając wszelkie doniesienia o wojennych przygotowaniach niemieckich. O ile w latach 1939-1941 Hitlerowi udało się rozbroić koalicję brytyjsko – francusko - polską, niszcząc po kolei Polskę, Francję, o tyle w drugiej połowie 1941 r. zmagającą się samotnie z III Rzeszą Wielka Brytania pozyskała dwóch potężnych sojuszników: ZSRR i Stany Zjednoczone. Obydwa państwa przystąpiły do wojny przeciw Osi dlatego, że same zostały zaatakowane.

W dniu 22 czerwca 1941 r. Niemcy hitlerowskie zaatakowały ZSRR, co było zaskoczeniem dla władz stalinowskich, uważających, że Hitler wysoko ceni korzyści ze wzajemnej współpracy gospodarczej i politycznej. Na wieść o niemieckiej inwazji radziecki komisarz spraw zagranicznych Mołotow wybąkał: „z pewnością na to nie zasłużyliśmy”, co można było rozumieć dwuznacznie. Uderzenie trzymilionowej armii niemieckiej w trzech kierunkach, na Leningrad, na Moskwę i na Ukrainę, z łatwością przełamało opór Armii Czerwonej. We wrześniu wojska niemieckie podeszły pod Leningrad, a w październiku pod Moskwę i pod Sewastopol. W pierwszych miesiącach wojny Niemcy i ich sojusznicy, czyli wojska

Finlandii, Rumunii, Słowacji, Węgier i Włoch, a także ochotnicy z Belgii, Chorwacji, Danii, Francji i Norwegii, opanowały terytorium, na którym mieszkało 40% ludności ZSRR. Do końca 1941 r. w ręce niemieckie wpadło około 3 mln żołnierzy i oficerów radzieckich. Byli oni pozbawieni jakiegokolwiek ochrony, ponieważ ZSRR nie podpisał międzynarodowych konwencji o traktowaniu jeńców wojennych. W niewoli zmarło z głodu i chorób około 60 % jeńców radzieckich, a w ZSRR zginęło około 30 % jeńców niemieckich. Wśród przyczyn początkowych błyskawicznych sukcesów wojsk niemieckich wymienia się na ogół zaskoczenie wynikające z wiary Stalina do ostatniej chwili w sojusz z Niemcami oraz straty w kadrze oficerskiej, spowodowane czystką w 1937 r. Pewną rolę odgrywać mogło też gorsze przygotowanie materiałowe, niższe początkowo morale Armii Czerwonej oraz nadzieje na uniezależnienie części poddanych władzy radzieckiej narodów bałtyckich i Ukraińców. Pod koniec czerwca 1941 r. OUN proklamował we Lwowie powstanie państwa ukraińskiego, Niemcy nie uznali jednak tego kroku, a przywódca organizacji Stefan Bandera został aresztowany. Podobny los spotkał drugiego przywódcę organizacji ukraińskich nacjonalistów Andrija Melnyka. Część Ukraińców wstąpiła do Dywizji SS „Galizien”. Dopiero w 1944 r. oddziały „banderowców” i „melnykowców” stały się potrzebne Niemcom. Podobnie potraktowali Niemcy próby tworzenia narodowych rządów w państwach bałtyckich. Powstały tam tylko proniemieckie formacje posiłkowe. Dowództwo niemieckie zdecydowało się, choć z dużymi oporami, na rekrutację wśród jeńców radzieckich. W ten sposób powstała Rosyjska Armia Wyzwoleńcza pod dowództwem byłego generała Armii Czerwonej Andrzeja Własowa. Przygotowując decyzje o zaatakowaniu ZSRR, niektórzy doradcy Hitler uważali, że należy choćby propagandowo ogłosić program „wyzwolenia” ludności spod władzy komunistów, odwołując się do aspiracji narodowych. Hitler był jednak przeciwny tym planom, w czym upatruje się czasem jedną z przyczyn jego przyszłej klęski na wschodzie. Wojna na terenie ZSRR była wojną totalną. Niemcy powołali specjalne oddziały esesmanów, które na zajętych terenach dokonywały masowych mordów na ludności żydowskiej. Inne formacje niemieckie likwidowały przedstawicieli władz radzieckich i lokalne elity. Opracowano Generalny Plan Wschód, przewidujący, że na terenach Europy na wschód od III Rzeszy „przestrzeń życiową” znajdzie wiele milionów Niemców. Ludność słowiańska miała pełnić rolę niewykwalifikowanej siły roboczej, a dużą jej część zamierzano przesiedlić na wschód w celu przygotowania terenów pod dalszą kolonizację niemiecką. Szok pierwszych tygodni wojny powodował, że sztaby radzieckie traciły możliwość dowodzenia, całe armie znajdowały się w okrążeniu, w ogromnym pośpiechu i bałaganie przeprowadzono ewakuację władz i urzędów. Na początku lipca 1941 r., czyli po prawie dwóch tygodniach milczenia Stalin zwrócił się do społeczeństwa słowami: „Bracia i siostry”, wzywając do obrony ojczyzny oraz wspominając historycznych bohaterów Rosji, Aleksandra Newskiego, Dymitra Dońskiego i Aleksandra Suworowa. W obliczu okrucieństw hitlerowskich inwazja niemiecka stawała się dla obywateli radzieckich wojną w obronie ojczyzny, „wojna ojczyźniana”. Terror wewnętrzny nie osłabł jednak ani na chwilę. Widząc proniemieckie nastroje w niektórych grupach etnicznych, Stalin nakazał deportacje całych narodów. W 1941 r.

zlikwidowano prawie dwumilionową Autonomiczną SRR Niemców Nadwołżańskich, w 1944 r. zaś wywieziono całą ludność tatarską z Krymu, Czeczenów i Inguszy. Cały czas działały NKWD i kontrwywiad wojskowy zwany Smiersz – skrót pochodził od nazwy śmierć szpiegom, a obozy pracy przymusowej zapieniały się milionami więźniów. Stany Zjednoczone nie brały początkowo udziału w wojnie. W Kongresie ścierali się zwolennicy izolacjonizmu z rzecznikami uczestnictwa w polityce światowej. Prezydent Roosevelt uważał, że należy wesprzeć demokracje europejskie. W marcu 1941 r. Kongres uchwalił ustawę o land-lease – pożyczka, dzierżawa, która upoważniała prezydenta do udzielania różnych form pomocy państwom walczącym z Niemcami. W sierpniu 1941 r., a więc po inwazji Niemców na ZSRR, Roosevelt i Churchill na pokładzie pancernika „Prince of Wales” podpisali Kartę Atlantycką, precyzującą cele wojny. Karta ujmowała wojnę, jako walkę w obronie demokracji i praw człowieka. Tak zwane cztery wolności, sformułowane przez Roosevelta, czyli wolność religii i słowa oraz wolność od nędzy i strachu, uznano za podstawy powojennego ładu światowego. Stopniowo Kartę podpisywały inne państwa koalicji. ZSRR podpisał ją z zastrzeżeniem, że nie gwarantuje jednego z postulatów Karty, nienaruszalności granic sprzed wojny, który to postulat zawierała Karta. Zastrzeżenia te podkopywały znaczenie Karty jako koalicyjnej deklaracji celów wojny. O bezpośrednim wejściu Stanów Zjednoczonych do wojny zadecydowała Japonia, która już w lipcu 1941 r. zmusiła kolaboracyjny rząd Vichy do przekazania jej kolonii francuskich w Indochinach, coraz wyraźniej zmierzając do stworzenia imperium na Pacyfiku kosztem interesów amerykańskich. W dniu 7 grudnia 1941 r. lotnictwo japońskie bez wypowiedzenia wojny zaatakowało Pearl Harbor, amerykańską bazę na Hawajach. Japonia zaatakowała też posiadłości brytyjskie w Azji. Do połowy 1942 r. Japończycy zajęli Birmę, Filipiny, Indonezję, Malaje i większość wysp Oceanii. Planowali też atak na Australię. Flota japońska panowała na Pacyfiku. Lata 1942-1943 były okresem najcięższych zmagania na wszystkich frontach w Europie, Afryce i Azji. Na lądzie, morzu i w powietrzu ścierały się potężne armie i oddziały partyzanckie, walczono na frontach i w podziemiu. Mobilizowano coraz większe środki materialne i coraz więcej ludzi. Do walki wprowadzono stale udoskonalane rodzaje broni i urządzeń technicznych, między innymi radar od 1940 r. O wyniku wojny miały zadecydować proporcje potencjałów zbrojeniowych głównych państwa walczących. III Rzeszy nie udało się jednak zrealizować w ZSRR planu wojny błyskawicznej. W grudniu 1941 r. rozpoczęła się bitwa o Moskwę. Wojska radzieckie przeszły tu do ofensywy. Dowództwo niemieckie cofnęło środkową część frontu, ale przygotowało wielkie uderzenie na południu. W maju 1942 r. ruszyła ofensywa w kierunku Półwyspu Kerczeńskiego. Niemcy zdobyli Sewastopol i ruszyli nad Wołgę, by opanować Zagłębie Donieckie i zdobyć podstawy wyjściowe do ponownego ataku na Moskwę od południa. Chcieli też dotrzeć do granic Turcji i Iranu, aby zająć tereny roponośne nad Morzem Kaspijskim. We wrześniu 1942 r. rozpoczął się szturm na Stalingrad, obecnie Wołgograd, a przedrewolucyjny Carycyn. Armie niemieckie posuwały się też w kierunku Kaukazu, obrona Stalingradu związała jednak siły ponad 300 tys. armii generała, później feldmarszałka, Friedricha von Paulusa. Jednocześnie dowództwo radzieckie zaczęło

przygotowania do okrążenia oblegających miasto wojska niemieckich. W listopadzie 1942 r. kocioł stalingradzki został zamknięty. Odsieczy niemieckiej nie udało się przebić przez pierścień wojsk radzieckich. Zima i głód dopełniły reszty, na początku lutego 1943 r. ogromna armia Paulusa skapitulowała, co okazało się punktem zwrotnym w działaniach na froncie wschodnim. Po przełomie stalingradzkim ciężkie walki rozgorzały na całym środkowym i południowym odcinku frontu niemiecko-radzieckiego. Charków przechodził z rąk do rąk. Przez cały lipiec 1943 r. toczyła się największa w II wojnie światowej bitwa pancerna o Kursk i Orzeł na tak zwanym łuku kurskim. Zwyciężyła Armia Czerwona, pokonując półmilionowe siły niemieckie i przechodząc do ofensywy na całej długości frontu. W listopadzie wojska radzieckie zajęły Kijów. W Afryce Północnej ciężkie walki toczyły Korpus Afrykański Rommla i 8. armia brytyjska. Po zdobyciu Tobruku w czerwcu 1942 r. Niemcy ruszyli na Aleksandrię, podejmując drugą, po nieudanej włoskiej, próbę opanowania Kanału Sueskiego. W październiku 1942 r. gen. Bernard Montgomery, który objął dowództwo 8. armii brytyjskiej, przystąpił do ofensywy, wsparty dostawami samolotów i czołgów amerykańskich. Do decydującej bitwy doszło pod El-Alamein (ew. Al-Alamajn), gdzie pozaciekłych dziesięciodniowych zmaganiach, uznawanych za przełomowe dla kampanii afrykańskiej, wojska niemieckie i włoskie zostały rozbite, a Brytyjczycy ruszyli za cofającym się Rommlem. W początkach listopada 1942 r. na terenie Maroka i Algierii, pozostających pod władzą rządu Vichy, wylądowało ponad 100 tys. żołnierzy brytyjskich i amerykańskich. W czerwcu 1943 r. ukonstytuował się w Algierze Francuski Komitet Wyzwolenia Narodowego z gen. de Gaull'em na czele. Niemcy umocnili się w Tunezji, ale do maja 1943 r. opanowali ją Brytyjczycy i Amerykanie, wraz z Francuzami de Gaulle'a, pod naczelnym dowództwem amerykańskiego dowódcy gen. Dwighta Eisenhowera. Walki w Afryce skończyły się definitywnie. Zwycięstwa w Afryce pozwoliły aliantom przenieść walki na południe Europy. Na początku lipca 1943 r. rozpoczęli oni lądowanie na Sycylii, opanowując ją w ciągu miesiąca, a następnie na południu Włoch. W dniu 25 lipca Wielka Rada Faszystowska w porozumieniu z królem odsunęła Mussoliniego od władzy, wyznaczając na jego miejsce marszałka Pietro Badoglio, który na początku września podpisał kapitulację Włoch. Przed zimą 1943 r. alianci opanowali południe Włoch. Ciężkie walki toczono na Pacyfiku. Błyskawiczna ofensywa japońska została zahamowana w połowie 1942 r. Przełom przyniosły dwie wielkie bitwy morskie, na Morzu Koralowym w maju i koło wyspy Midway w czerwcu. Wobec zwycięstw amerykańskich Japończycy musieli zrezygnować z planów zajęcia Australii. Od sierpnia trwały niezwykle krwawe walki w rejonie Wysp Salomona. W listopadzie 1942 r. Amerykanom udało się pokonać Japończyków na Guadalcanal. Na początku 1943 r. alianci przejęli inicjatywę na większości frontów wojny. Siły III Rzeszy, Japonii i ich sojuszników wciąż były dalekie od rozbitcia, ale czas pracował już na korzyść aliantów. Tymczasem władze III Rzeszy na okupowanych i zależnych od siebie obszarach dokonywały masowych akcji ludobójczych. Wynikały one z rasistowskiej ideologii hitleryzmu, w której germańska rasa panów otrzymała prawo do eksploatacji „podludzi”, w tym na przykład Słowian. W latach 1942-1943 władze hitlerowskie przeszły od egzekucji do mordowania ludzi na masową

skalę, wręcz „przemysłową”. Najbardziej bezwzględnie traktowali jednak hitlerowcy ludność żydowską. Wszędzie, gdzie wkraczały wojska niemieckie, zaczynało się prześladowanie Żydów, których pozbawiono własności, zmuszono do przenoszenia się do zamkniętych dzielnic getta, ograniczono im racje żywnościowe, co prowadziło do śmierci głodowej, lub mordowano w masowych egzekucjach. Na konferencji w Wannsee w styczniu 1942 r. władze niemieckie podjęły decyzje o „ostatecznym rozwiązaniu” (Endlösung) kwestii żydowskiej. Za tym eufemistycznym określeniem krył się plan eksterminacji całej ludności żydowskiej. Plan objął całą okupowaną przez Niemców część Europy. Na terenach ZSRR wykonywały go Einsatzgruppen, na terenach okupowanych zaś realizowano go w gettach i obozach zagłady. Takie miejsca masowych egzekucji, jak Ponary na Litwie, Babi Jar koło Kijowa, czy obozy w Treblince czy Auschwitz-Birkenau przeszły do historii jako tereny bezprecedensowej tragedii Żydów. Oblicza się, że w Zagładzie (Holocaust lub Shoah) zginęło około 6 mln, a więc 2/3 europejskich Żydów. Od początku 1944 r. trwała ofensywa Armii Czerwonej na froncie wschodnim. Wielka Brytania i Stany Zjednoczone przygotowywały natomiast otwarcie drugiego frontu w Europie, podczas gdy w tym samym momencie alianci już od wielu miesięcy walczyli w Europie we Włoszech. Warto przy tym pamiętać, że alianci zachodni walczyli wtedy także na Dalekim Wschodzie z Japonią, z którą ZSRR utrzymywał neutralne stosunki. Na konferencji w Teheranie postanowiono, że nowy front europejski zostanie otwarty w Normandii, a nie na Bałkanach, jak sugerowali Brytyjczycy, powołując się na przykład I wojny światowej. Operacją „D Day” dowodzić miał gen. Eisenhower. Desant poprzedzono atakiem bombowców, lądowanie wojsk alianckich na plażach Normandii o świcie 6 czerwca przyniosło im jednak ciężkie straty. Zdobyte przyczółki utrzymano i w lecie poważnie rozszerzono. W połowie sierpnia wojska amerykańskie i sprzymierzone z nimi „Wolni Francuzi” lądowali też na południu Francji. We wrześniu wyzwolona była cała Francja, z wyjątkiem Alzacji i Lotaryngii. Aby obejść umocnienia na granicy francusko-niemieckiej, alianci przeprowadzili we wrześniu desant powietrzny pod Arnhem w Holandii, którzy jednak nie zdołali opanować przyczółka na drugim brzegu Renu. W grudniu 1944 r. Niemcy podjęli kontrofensywę w Ardenach, która opóźniła marsz aliantów na wschód. W styczniu 1945 r. sprzymierzeni zakończyli tę ostatnią już akcję zaczepną III Rzeszy. Nieskuteczne okazały się też ataki niemieckich pocisków V1 i V2 na Wyspy Brytyjskie. Tymczasem pod koniec czerwca 1944 r. Armia Czerwona rozpoczęła nową ofensywę. W lipcu zajęła Litwę i Białoruś, przekroczyła Bug i doszła do granicy Prus Wschodnich na północy, do Wisły w części środkowej i Karpat na południu frontu. W sierpniu 1944 r., w czasie powstania warszawskiego, Stalin zrezygnował z forsowania Wisły. Główne uderzenie radzieckie skierowano na Bałkany. W tym samym czasie król rumuński Michał I zdecydował się na usunięcie proniemieckiego rządu Iona Antonescu i przejście na stronę aliantów. We wrześniu z wojny wycofała się Finlandia, podpisując traktat pokojowy z ZSRR. Związek Radziecki w tym samym miesiącu wypowiedział wojnę Bułgarii, przewrót w Sofii usunął jednak władze proniemieckie, co pozwoliło ustanowić tam rządy w dużej mierze kontrolowane przez komunistów. Wojska radzieckie przekroczyły też przedwojenne granice Jugosławii i

wspólnie z kilkuset tysięczną armią partyzancką Tity do wiosny 1945 r. zlikwidowały tam resztki okupacji niemieckiej. Ciężkie walki toczyły się na Węgrzech, gdzie w 1944 r. Niemcy odsunęli od władzy regenta Miklósa Horthego i ustanowili rządy faszystowskich strzałokrzyżowców. Reżim ten wspierał Niemców aż do lutego 1945 r., gdy wojska radzieckie zdobyły Budapeszt. W styczniu 1945 r. ruszyła kolejna ofensywa radziecka na środkowym odcinku frontu. W początkach lutego wojska radzieckie doszły do Odry, a w kwietniu ją sforsowały. W Prusach Wschodnich izolowane oddziały niemieckie walczyły do kwietnia, po czym zostały rozbite i skapitulowały. Przez cały 1944 r. trwały zacięte walki we Włoszech. Od lutego alianci próbowali przerwać linię Gustawa, która broniła dostępu do Rzymu. Głównym punktem oporu niemieckiego było Monte Cassino, gdzie walki trwały aż do maja. Na początku alianci zdobyli Rzym. Ofensywa aliancka zatrzymała się jednak na linii Gotów, którą udało się przełamać dopiero wiosną 1945 r. W dniu 28 kwietnia partyzanci komunistyczni schwytali i powiesili Mussoliniego, a 2 maja skapitulowały resztki wojsk niemieckich na froncie włoskim. W kwietniu 1945 r. trwał swoisty wyścig w marszu na Berlin. Jego przedmieścia zajęły wojska radzieckie. Armie amerykańskie z zachodu i radzieckie ze wschodu wkroczyły do Austrii i Czechosłowacji. Oddziały radzieckie i anglo-amerykańskie spotkały się w Torgau nad Łabą. W dniu 30 kwietnia Hitler popełnił samobójstwo. Kapitulowały kolejne armie niemieckie, a 2 maja garnizon berliński. W dniu 8 maja gen Alfred Jodl podpisał akt kapitulacji w kwaterze gen. Eisenhower. Wobec żądań radzieckich by wspólnie przyjąć kapitulację III Rzeszy, nazajutrz, w nocy z 8 na 9 maja 1945 r. marszałek Wilhelm Keitel podpisał ponowny akt bezwarunkowej kapitulacji Niemiec w kwaterze marszałka Georgija Żukowa w obecności przedstawicieli Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i Francji.

Trwały jeszcze walki na froncie japońskim. Od 1943 r. Japończycy znajdowali się w defensywie, ale fanatyczna wierność cesarzowi i zasadom, bushido, czyli kodeksu honorowego japońskiego, wzmacniała ich opór. Samobójcze ataki kamikadze, czyli boski wiatr, młodych pilotów, którzy decydowali się na śmierć przez uderzenie swoim samolotem w cele przeciwnika, stały się symbolem tego fanatycznego poświęcenia. Realizując taktykę „żabich skoków”, Amerykanie stopniowo opanowywali jednak wyspy na Pacyfiku, posuwając się w stronę wybrzeży Japonii. Toczyły się krwawe walki w dżunglach Birmy i Filipin. Na początku 1945 r. Amerykanie rozpoczęli bombardowanie miast japońskich, zdawali sobie jednak sprawę, że inwazja na wyspy japońskie może pociągnąć za sobą gigantyczne straty. W związku z tym zdecydowali się na użycie nowej broni. W dniu 6 sierpnia 1945 r. zrzucili bombę atomową na Hiroszimę a trzy dni później na Nagasaki. Do dziś trwają spory o to, czy było to konieczne, jednak użycie broni jądrowej złamało opór Japonii. W dniu 8 sierpnia wojnę jej wypowiedział ZSRR, a wojska radzieckie wkroczyły do Mandżurii, rozbiły stacjonującą tam milionową armię kwantuńską, po czym zajęły Koreę Północną i Sachalin. W dniu 15 sierpnia 1945 Japonia zaproponowała zawieszenie broni, a 2 września 1945 r. amerykański generał Douglas MacArthur przyjął jej bezwarunkową kapitulację.

Ogólny opis medalu.

Medal „Za zwycięstwo nad Niemcami w Wielkiej Wojnie Ojczyźnianej 1941-1945” został wykonany z mosiądzu i ma formę kręgu o średnicy 32 mm. Na awersie została umieszczona odwrócona w lewą stronę płaskorzeźba z wizerunkiem I. Stalina w mundurze Marszałka ZSRR. W górnej części awersu widnieje półokrągły napis „НАШЕ ДЕЛО ПРАВОЕ”, w dolnej – „МЫ ПОБЕДИЛИ”. Na rewersie przy otoczce został wybity napis: „ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ”, w centrum: “В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ 1941-1945 ГГ.” oraz pięcioramienna gwiazdka na samym dole. Wszystkie napisy i wizerunki na medalu są wypukłe.

Medal za pomocą uszka w górnej części i zawieszki został połączony z pięciokątną metalową blaszką (kołodką), owiniętą wstążką z trzema czarnymi i dwoma pomarańczowymi paskami.

Łącznie medalem „Za zwycięstwo nad Niemcami w Wielkiej Wojnie Ojczyźnianej 1941-1945” nagrodzono 14.933.000 osób.

Szczegółowe opisy różnych odmian medalu.

Wariant 1. Uszko medalu stanowi osobny element i jest przylutowane do krążka. Medale tego wariantu zwykle wręczano tuż po wojnie w 1945 roku.

Wariant 2. Uszko w kształcie rosyjskiej litery „П” w górnej części medalu. Medale tego wariantu zwykle wręczano w latach 1946-1948.

Wariant 3. Uszko medalu bardziej zaokrąglone, płaskie. Medale tego wariantu również wręczano w latach 1947-1948.

Wariant 4. Uszko bardziej zaokrąglone, okrągłe. Medale tego wariantu wręczano pod koniec lat 40-ch.

Na rynku kolekcjonerskim praktycznie nie istnieją podróbki medalu „Za zwycięstwo nad Niemcami w Wielkiej Wojnie Ojczyźnianej 1941-1945” z powodu bardzo dużego nakładu i niskiej ceny odznaczenia. Jakość ww. podróbek bardzo się różni, często wskazana konsultacja doświadczonego specjalisty (www.czasybohaterow.pl) w celu określenia autentyczności odznaczenia.

